

Makale Geliş | Received: 03.09.2018
Makale Kabul | Accepted: 14.09.2018
DOI: 10.18795/gumusmaviatlas.457005

Metin AKYÜZ

Dr. Öğr. Üyesi | Assist. Prof. Dr.

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bolu, TR
Bolu Abant İzzet Baysal University, Faculty of Arts and Sciences, Dep. of Turkish Language and Literature, Bolu,
TR

ORCID: 0000-0002-7303-9243

akyuzmetin@yahoo.com

Üst-Dilden Üst-Kurmaya “Dil Kayması”

Öz

Sanat tarihi, birbirine karşıt olan sanat akımlarının birbirini takibi üzerine kuruludur. 20. yüzyılda modernizmin her alanda yaşadığı ve yaşattığı bunalımın karşısına postmodernizm çıkmıştır. Postmodernizm modernizme karşı itirazlarını her alanda göstermiştir. Bu çalışmada postmodernizmin özellikle roman üzerindeki yönelimlerinden hareket edilmiştir. Türk edebiyatına daha çok yaptığı çevirileriyle katkıda buluna Serdar Rifat Kırkoğlu'nun Dil Kayması adlı romanı postmodernizmin özellikleri açısından incelenmiştir. İncelemede betimsel çözümleme yöntemi kullanılmıştır. İnceleme sürecini biçimlendiren kavramsal çerçeve ve temayı postmodernist roman kuramının teknik ve içerik özellikleri oluşturmaktadır. Roman teknik özellikler (metinlerarasılık, üst kurmaca) ve içerik özellikleri (tarihe yönelme, fantastik, çoğulculuk, polisiye gerilim gibi) bakımından incelenmiştir. Yapılan inceleme sonunda da Dil Kayması adlı eserin postmodern düşünce ve romanın niteliklerini ortaya koyan tekniklerden yararlanarak oluşturulan bir roman olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Postmodernizm, Üst-dil, Üst-kurmaya, Metinlerarasılık, Roman, Serdar Rifat Kırkoğlu.

From Metalanguage to Metafiction “Dil Kayması”

Abstract

History of art bases on contradictory art movements` following each other. In front of the modernism with all depression it had and caused was postmodernism in 20th century. Postmodernism has showed its objections to modernism in all fields. In the present study, there is a move from the inclination of postmodernism on novel. The novel named Dil Kaymasi by Rifat Kırkoğlu whose main contribution to Turkish literature is through translations has been analyzed in the study in terms of postmodernism properties. Descriptive analysis method has been used in the study. The conceptual framework and theme that determined the borders of the process of analysis forms the technical and contextual properties of postmodernist novel theory. The novel has been analyzed in technical (intertextuality, metafiction) and contextual (orientation towards history, fantastic, multiplism, detective, tension) properties. As a result of the study, it has been determined that Dil Kaymasi is a successful novel which reveals the properties of postmodern thought and novel originally.

Keywords: Postmodernism, Metalanguage, Metafiction, Intertextuality, Novel, Serdar Rifat Kırkoğlu

Giriş

İnsanoğlu, varlık ve evrenle ilgili düşüncelerini ilk çağlardan itibaren ortaya koymaya çalışmıştır. Bu doğrultuda da felsefenin ve bilimin en önemli konularını ontoloji ve epistemoloji oluşturmuştur. Evren algısı ilk zamanlardan itibaren maddeci ve metafiziksel (idealist) yaklaşımlar doğrultusunda biçimlenmiştir. Günümüze kadar da bu iki yaklaşımın mücadelesi biçiminde gelmiştir. Her iki anlayış da gerçekliğin (hakikatin) boyutlarını farklı düzlemlerde ortaya koymaya çalışmışlardır. Kullanılan yöntem ve araçların farklılığı eserlerinin de farklılaşmasına yol açmıştır. Ecevit (2011: 18), tarihsel süreç içinde gerçeklik anlayışını biçimlendiren yapıları mitoslar, felsefe / teoloji ve bilim olarak sıralamaktadır. Bu iki görüş arasındaki çatışma sanata da yansiyarak evren bilime (kozmojiye) bağlı olarak farklı sanat akımlarını ortaya çıkarmıştır. Aynı doğrultuda Sağlık (2017) da sanat akımlarını iki ana grupta toplamaktadır: İlk grupta, klasisizm, realizm- natüralizm, pozitivism ve modernizm yer alır. İkinci grupta ise romantizm, sembolizm, varoluşçuluk ve postmodernizm. İlk grupta, maddeci görüşün özelliklerini yansıtan akımlar yer alırken ikinci grupta ise metafiziksel görüşün özelliklerini yansıtan akımlar yer almaktadır. Bu karşıtlıklar dizgesinin son aşamasını modernizm ve postmodernizm oluşturmaktadır. Bu iki akımın birbirinin devamı olduğunu iddia eden görüşler de olmakla birlikte genel kanı birbirinin alternatifi olduğu üzerinedir (Emre, 2006, Koçakoğlu, 2012, Sazyek, 2010). Sağlık (2017), karşıtlık ilişkilerine rağmen kullandıkları teknikler bakımından büyük benzerliklerin olduğunu da belirtmektedir.

Modernizmden postmodernizme giden süreç şu şekilde özetlenebilir: Modernlik, en değerli varlık olarak insana odaklanarak insan odaklı bir dünya kurmayı amaçlamıştır. Böyle bir dünyayı oluşturmada bilgi ve akli merkeze koymuştur. Bu doğrultuda da temelini akıl ve bilginin oluşturduğu kesin, hatasız, pragmatik ve katı bir üsluba dayanan bir söylem oluşturmuştur: “Aklın güdümündeki Batı düşüncesinin doruğudur modernizm”(Ecevit,2011:41). *Yeryüzü cenneti* idealiyle ortaya çıkan modernite vaatlerini yerine getiremediği gibi yirminci yüzyılın sonlarına yaklaşırken dünyaya yaşattıklarıyla da tam bir yeryüzü cehennemini yarattığı söylenebilir: “Dünya savaşları, Nazizm’in yükselişi, toplama kampları (hem Doğu’da hem Batı’da), soykırım, dünya çapında bunalım, Hiroşima, Vietnam, Kamboçya, Körfez savaşı, zenginler ve yoksullar arasındaki uçurumun genişlemesi” (Rosenau,2004:23). Sonuç olarak kurmak istediği dünyanın tam tersini sunan modernizme çok geçmeden bir alternatif çıkacaktır. Bu alternatif de postmodernizmdir. Postmodernizm, modernlikle ortaya çıkan her türlü dünya görüşüne meydan okur.

Sanat eserlerinin oluşumunda toplumsal, siyasal ve ekonomik koşullar kadar teknoloji ve bilimsel gelişmelerin de önemli etkisi bulunmaktadır. Örneğin Dante, İlahi Komedy’da içinde yaşadığı ortaçağ kozmolojisi ve Aristo fiziğinin düşünce yapısını yansıtır. 19. yüzyıl realist romanında Newton fiziğinin uzantılarıyla karşılaşılırken 20. yüzyıla gelindiğinde Einstein’ın da savunucuları arasında yer aldığı kuantum fiziği etkili olmaya başlar. Yeni fizik, yüzyıllardır egemen olan gerçeklik kavramına bakış açısını tamamen değiştirmiştir. Atomun parçalanması, başta sarsılmaz olan bilimsel düşünceler olmak üzere bütün değerleri sarsar. Önce zamanın eşit olmayıp ışık hızına göre değişiklik gösterdiğini, sonra uzamın da farklı koşullar altında farklı görünümünün olabildiği ortaya konulur (Ecevit, 2011). Kandinsky, bir bilimsel yenilik olarak atomun parçalanmasının etkisini şu sözle dile getirir: “Atomun parçalanması benim için bütün dünyanın parçalanması gibi bir şeydi” (Lynton, 2009: 65). Bundan sonra sanatta da bütünlüğünü kaybeden bir estetik anlayış egemen olmaya başlar. Rönesans’la başlayan ve pozitivizmle doruk noktasına ulaşan neden sonuç ilişkilerini temel alan ve değişmezlik üzerine kurulu olan saptamalara dayanan modern düşüncenin yerini *belirsizlik/olasılık/görecelik* kavramlarının yön verdiği yeni bir bilim anlayışı alır. Bu bilimsel anlayışın estetik görünümü postmodernizmle temsil edilmiştir. “Yansıtmacı estetik, 20. yüzyılın modernist edebiyatında yerini büyük ölçüde, karmaşık gerçekliği soyut düzleme taşımaktan başka çıkar yolu olmayan yeni bir biçimci estetiğe bırakır”(Ecevit,2011:29).

Modernizmi/Postmodernizmi en iyi tanımlayan edebi tür roman olmuştur: “Modernizm, roman estetiğinde deneysel biçimciliğin adıdır”(Ecevit,2011:44). Bu deneysel biçimciliğin boyutlarını Best ile Kelner şu şekilde tanımlar: “Postmodern teorilerin neredeyse tamamı, çeşitli yerleşik akademik disiplinler-felsefe, toplum teorisi, ekonomi, edebiyat gibi- arasındaki sınırları havaya uçurur ve yeni bir tür disiplinler üstü bir söylem yaratır” (Emre, 2006: 85). Ecevit, romanın deneysel özelliklerini *ana kurgu eğilimi* içinde geliştiğini belirterek özelliklerini şu şekilde sıralar: “Metin bir biçem çoğulculuğu içerir, çoğu kez birbirinden bağımsız metin adalarının *montaj/kolaj* teknikleriyle birleştirilmesinden oluşur. Kimi zaman kurgusal ya da gerçek zamandan alınma *deneme* türü bir yazı olabilir bu metin adası, ya da bağımsız bir öykü/masal/tyatro kesiti-belki de bunların parodisi- ya da geçmişten, kim bilir belki de gelecekte yaşanmış bir an, belki de esrik bir düş, kimi zaman bir reklam sloganı... Ana öykü ise pek de önemli değildir bu metinlerde...” (Ecevit,2011:44).

2. Yöntem

Bu çalışmada Serdar Rifat (Kırkoğlu)'nun Dil Kayması adlı romanı postmodern roman kuramının verileri açısından incelenmiştir. 1956'da doğan Serdar Rifat edebiyat hayatına çeviriler yaparak girer. 1981'de Jean-Paul Sartre'ın *Questions de Méthode* (Yöntem Araştırmaları) adlı kitabının çevirisiyle Yazko Çeviri Ödülü'ne layık görülür. İlk romanı *Parodi Yaşamlar* 1994'te Yunus Nadi Roman Ödülü'ne layık görülen Serdar Rifat'ın *Dil kayması* ve *Sürek Avı* adlı romanları ile *O Saatte, O Yerde* adlı öykü kitabı bulunmaktadır. *Kitapların Şenlik Ateşi* adlı deneme kitabı 2009'da Memet Fuat Deneme Ödülü'ne layık bulunur. Edebiyatla ilişkisini daha çok çeviri düzeyinde sürdüren yazarın Maurice Blanchot, Milan Kundera, John Fowles, Julian Barnes ve daha pek çok yazardan çevirileri bulunmaktadır (Kırkoğlu, 2004).

Bu çalışmada betimsel çözümleme yaklaşımı kullanılmıştır. Betimsel çözümleme yaklaşımına göre elde edilen veriler, daha önceden belirlenen kavramsal çerçeve veya temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analizde, dikkat çekici yönleri yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır. Ortaya çıkan temaların ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması ve ileriye yönelik tahminlerde bulunulması da, araştırmacının yapacağı yorumların boyutları arasında yer alabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 224). İnceleme konusu olan Dil Kayması adlı roman Serdar Rifat'ın ikinci romanıdır. Çeviriler yoluyla metinlerin dünyasında gezinen yazarın söyleminde de çoğulcu anlatımın etkisi görülmektedir. Postmodernist romanların özelliklerini taşımaktadır. İnceleme sürecini biçimlendiren kavramsal çerçeve ve temayı postmodernist roman kuramı oluşturmaktadır. Roman teknik özellikler (metinlerarasılık, üst kurmaca) ve içerik özellikleri (tarihe yönelme, fantastik, çoğulculuk, polisiye gerilim) bakımından incelenecektir.

3. Çözümleme

3.1. Dilden Varlığa

“Önce söz vardı.” diye başlar insanlığın özüne ışık tutan ilk metinler ve kutsal kitaplar. “Ol!” denildiğinde oldurulan ve sözle var edilen bir evren ve bir kişiöğlü söz konusudur. Mitlerdeki sözle gerçekleştirilen varoluş, Tanrı katında olan sözün yaratıcı gücünü de göstermektedir. Sonra insanın insanlaşmasının serüveni olarak da görülebilir.

Dil üzerine yapılacak olan çalışmalar insanlığın geçmişine de ışık tutmaktadır. Dil üzerine kurulu bir dilden yani bir üst dilden yararlanmak birçok sözcüğün tarihine/hikâyesine götürür bizi. Çünkü gittikçe yalınlaşan, sıradanlaşan sözcüklerin her biri insanlığın öyküsünü kurmaktadır. Fark etsek de etmesek de söz(ün)-sözcük(ün)-dilin kurduğu, aracılık ettiği kurmaca bir dünyada yaşıyoruz: “Dilin gerçekliği yansıttığı ama aynı zamanda gerçekliği oluşturduğu söylenebilmektedir” (Şaylan, 2002: 207). Dilin bu mucizevi yönünün ortaya konduğu ve roman kişinin dilbilimci olduğu bir romandır *Dil Kayması*.

Bir gerçeklik oluşturma düzlemi olarak görülen dil postmodern edebiyatın en önemli nesnesidir. Gerçeklik dille şekillenir ve çoğalır. Postmodernistler dili bir ilk öz (arkhe) olarak görürler. “Postmodernistlere göre, dil dışında hiçbir şey yoktur” (Murhy,2000:53). Serdar Rifat (2004:9), kitabın hemen başında metin dışı öge ile dilin bu yönünü ortaya koyar: “*Dağları da delip geçebiliyorsa dil, / Mucizelere niçin şaşmalı? / Ve özünde göçebe ruhluydu dil, / Samanyolu’yla niçin yetinmeli? /Denir ki, bazen sabun kadar kaygandır dil, / Bazen de ışık kadar hızlı ve kisveli*”

Dilin varoluş sürecinden dille kurulan gerçekliklere kadar birçok konunun da romanın bir parçası haline getirildiği bir romandır Dil Kayması. Bir başka deyişle temel meselelerinden birisinin dil olduğu bir romandır. Konusu dil olan, içinde dil incelemelerine yer verilen metinler üst dil olarak tanımlanır. “Bir dil göstergesini yine o dil aracılığıyla açıklamaya yarayan araç dil, üst dildir. İnsanın hem ürün hem de üretici konumunda olduğu dil alanını tanımlamak ve mevcut dil kullanımlarını açıklamak için yapılan dil kullanımını; çünkü kendisi ancak kendisiyle açıklanabilen tek yapı, dildir. Her türlü açıklama etkinliği, sözcüklerde bulunan sözlerin karşılıkları, tanımlar, bilimsel açıklamalar, eşanlamlı sözler, metinlerde ‘yani’ tarzında başlayan açıklamalar vb. üst dil kapsamına girer” (Karaağaç, 2013: 841). Dil Kayması romanında da üst dil (metalanguage) kullanımlarına sıklıkla yer verilir. Dilbilimci olan Sadi Yazgan’ın dil ile ilgili araştırmaları, dil üzerine düşünme ve okumaları romanda önemli bir yer tutmaktadır. Örneğin Güneş Dil Kuramı doğrultusunda Samih Rifat’ın yaptığı konuşmalar, dilin varoluşu hakkında olduğu kadar bir dönemin zihniyetini yansıtması bakımından da önemlidir. Ayrıca bu kuram roman boyunca takip edilen güneş imgesiyle de paralellik göstermektedir.

3.2. İmgeleşen Roman

Bütün sanatların özü değiştirme üzerine kuruludur. Söze dayalı sanatlara bu değiştirme gücünü veren en önemli öge imgedir. “İmge, alegorinin de, simgenin de

içinde bulunduğu tüm metaforik kullanımları şemsiyesi altında toplayan bir üst kavramdır. Metaforik kullanım kaynağını, doğayı/gerçeği doğrudan yansıtmama eğiliminden alır özde” (Ecevit, 2001: 49). Daha çok şiirle özdeşleşen imge kavramı modern sanatla birlikte diğer sanat alanları ve edebiyat türleri içinde de önemini artırmıştır. Octavio Paz (1993: 23), yüzyılın başından beri romanın yeniden şiirselleşmeye başladığından söz etmektedir. Şiirleşen romanın özünde “modernist imge” yatmaktadır. İmge farklı gerçeklik alanlarında yaşar. Bir ayağı somutta, diğeri soyutta; bir yanıla hayatın gerçekliğiyle karşımıza çıkarken diğer tarafta da kurmaca gerçeklikle karşılaşırız. Düz okumalardan ve iletişim düzeyinin tek bildirili metinlerden çıkarak değişik anlam katmanlarının oluşturulmasında çağrışımlar kurmamızı sağlayan bir öğedir imge. “Avangardist edebiyatın çok-katmanlı dokusunun yaratılmasında kullanılan ana tekniklerden biridir imge” (Ecevit, 2001: 53). Kısacası imge bir yaratım alanı olarak tanımlanabilir.

Romanda, Dilbilim Doçenti olan Sadi Yazgan’ın hayatı, kendisine âşık olduğunu söyleyen “Güneş” adlı bir kız öğrenciyle değişir. Güneş, bir süre sonra ortadan kaybolur. Birçok belirsizlikle gerçekleşen bu kayboluş önce bekleyişi daha sonra da tutkulu bir arayışı getirir. Roman, bu arayışın romanı olarak düz bir anlatım içinde gidiyormuş görünse de metinler-arasılık labirentinde üst-dilden üst-kurmacaya yönelen karmaşık bir anlam örüntüsüne sahiptir.

Yüzeysel yapıda romanın temel anlatı izlencesinin “arayış” üzerine kurulu olduğu bir gerçektir. Bu arayış bir dilsel göstergenin gerek dış dünyadaki görüntüleriyle, gerekse entelektüel bir birikim sürecini gerektiren algılama biçimleriyle birlikte sürdürülmektedir. Romanın ana kişinin bir dilbilimci olarak seçilmiş olması bu yolu izlememizi gerekli kılmaktadır. Romanın baş-kışısı Sadi Yazgan ile işe başladığımızda; Yazgan’ın, yazma işini yapan kişi anlamını taşıdığını görmekteyiz. Eserin kendisi de, Sadi de dil üzerine yer yer eleştirel, yer yer araştırmacı, özellikle eserin başında parodik bir tutumla karşımıza çıkmaktadır. “Dil Kayması” böyle bir tutumla oluşturulan tek bir sözcüğün, imgeleşen “Güneş” sözcüğünün romanıdır.

Güneş, ilk çağlardan beri insanın ilgi odağında yer almıştır. İnsanın inançlarına kadar giren güneş, yaşamın kaynağı olarak da insanın daima yanında yer almıştır. Rifat’ın deyimiyle kozmik bir takip içerisindedir. Güneşin bu yaşamsal boyutu ona ayrı bir değer katar ve hemen hemen bütün kültürlerde edebiyatın da en önemli imgesi haline gelir (Onay, 1992: 182-Pala 1991; 194-Yavuz, 2003).

Dil Kayması’na Mısır Çarşısı mekân olarak seçilerek başlanmıştır. “Mısır” inanç

sistemiyle, dokumuş olduğu kültürel yapısıyla “Güneş” kültürünün merkezini oluşturmaktadır. Romanın hemen başında Sadi Yazgan’ın Mısır Çarşısı’na girişi yoğunlaştırılarak verilmektedir: “Tam içeri girmek üzereydi ki.../ İçeri girmek üzereydi ki.../ Girmek üzereydi ki.../ Üzereydi ki... (s.13) roman bir kader anının saniye saniye görüntülenmesi şeklinde başlamaktadır.

Sadi Yazgan’ın düşünsel olarak yeniden doğuş anı, “Şemşiye! Şemşiye!” diye bağırıp duran doğu şiveli satıcıyla göz göze geldiği andır. Yanlış kullanılan bu sözcük dille uğraşan bir kişinin zihnini uzun süre meşgul edecektir. Mısır Çarşısı ve şemş(s)iyeye sözcükleri roman izleğinde yer alan motiflerden ikisini oluşturmaktadır. Sadi Yazgan’ın çevresinde bilinçsizce uçuşan bu kavramlar Güneş adlı öğrenciyle belirginleşecektir.

3.3. Kurmacadan Gerçeğe Çoğulcu Anlatım

Romanın dönüştürücü ögesini oluşturan Güneş, yüzeysel düzeyde âşık olunan kişiyi karşılar. Sarı saçları, alımlı güzelliği, kaldığı evi, okuduğu okuluyla tensel varoluşa sahip olan bir kişiyken kayboluşuyla birlikte bir imgeye dönüşür. Bütün aşk öykülerindeki gibi ilk başta bir bedensel varlığa sahip olan sevgili sonraları bedensel varlığı silikleşen bir maşuk tipi karşımıza çıkmaktadır Dil Kayması’nda da. Sevgilinin bedensel varlığı ortadan kalkar ve herkes, her şey Güneş olur. Eserin başında bir roman kişisi olan Güneş bir imgeye dönüşür. Bir karakter romanından bir imge romanına dönüşür Dil Kayması.

Seçilen kavramın Güneş olması onu merkezi bir konuma getirmektedir. Güneş merkezde yer alır. Sistem onun çevresinde döner. Dil Kayması’ndaki bütün motif ve izlekleri birbirine bağlayan, anlatının merkezini oluşturan Güneş âşık olunan, peşinde koşulan, aranan ve tutkuyu sağlayan katalizör ögeyi oluşturmaktadır.

Romanın en önemli özelliği çoğulculuk ve oyun ögesi üzerine kurulu olmasıdır. Romandaki çoğulculuk, yol/yolculuk/arayış izlekleri ile sağlanmaktadır. Bu arayışlar romanın ritmik yapısını kurarken değişik metinler arasında sürdürülen yolculuklar ise anlatı çerçevelerindeki parçalardan hareketle bütüne ulaşmamızı sağlayan önemli bir kurgu ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan yolculuk düş-gerçek ikileminde sürdürülmektedir. “Edebiyatta iki temel konu vardır ki yazılmış ve yazılacak anlatıların tükenmez kaynağını oluşturmaktadır. Gerçeklik/yanılsama ikilisiyle akıllılık/delilik ikilisi” (Parla, 2000: 222). Bu romanın kaynağını ise gerçeklik ve yanılsama kurmaktadır.

Sadi Yazgan’ın ilk yolculuğu eşi Ruhdan’ın ölümünden sonra Bodrum’a

olacaktır. Bodrum, gerek bulunduğu coğrafyanın özelliklerinden dolayı ”Güneş”in en yoğun şekilde hissedildiği, gerekse geçmişten günümüze uzanan antik birikimi aktaran, çift zamanlılığı barındıran ya da zaman kırılmalarına elverişli bir merkez olabilen yönleriyle karşımıza çıkmaktadır. Güneş, Bodrum’da yakıcılığı, tedbir alınmazsa yok ediciliği temsil etmektedir. Romanda güneş ve gölge karşıtlığı da önemli bir yer tutmaktadır. Güneşin göz kamaştırıcılığı insanı yanılsamaya götürmektedir. Böyle bir ortam ise gerçekte kurmacanın kolaylıkla iç içe girmesine yardımcı olur. Sadi Yazgan’ın satın alarak okumaya başladığı “The Solar System and The Shadow Matter” adlı kitap romana bir taraftan metinlerarası bir süreci kurgularken diğer taraftan da kuantum düşüncesini romanın kurgusunun bir parçası haline getirir. Kuantum Fiziğinin gerçeklik kavramına getirdiği yeni bakış açıları, Shrödinger’in hem ölü hem diri kedisinde olduğu gibi; hem o hem bu olabilen göreceli, iki dünya anlayışı, madde ve gölge maddeyle daha kaotik bir yapı kazanır. Bu kaotik durum belirsizliklerin roman içinde artmasına da neden olacaktır. Gördüğü sarışın kızları Güneş’e benzetmesi bir dönüşüm ögesini karşımıza çıkarmaktadır. Dönüşüm/başkasının yerine geçme veya başkasını onun yerine koyma yeni bir anlatının oluşmasına da neden olur.

Postmodernist yazarların büyük çoğunluğu tarihsel verilerden hareket ederler. Argunşah (2016:68), onların bu yönelimlerini şu şekilde açıklar: “Hedefleri tarih anlatmak, tarihi gerçeklere bağlı kalmak, tarihi canlandırmak, tarih şuuru oluşturmak değildir. Kafalarında oluşan hikaye için uygun bir zaman dilimi bulmaktır.” Bir imge üzere biçimlendirilen Dil Kayması’nda da Postmodern romanlardaki gibi tarihsel bir anlatı oluşturulur. Roman boyunca da güneş farklı anlam kazanmaya devam eder. Güneş, sarı renginden dolayı altın bir sikkeye benzetilir. Sadi Yazgan Bodrum’da antik bir koyda üzerinde Heliopolis yazan geçmişe ait bir sikke bulur. Bulunan bu sikkenin hikâyesi ise Sadi Yazgan’ın rüyasında işlenir. Bu sikke Güneş Kent’e (Heliopolis) yapılacak olan düşsel yolculuğun bedelini karşılayacaktır. Bodrum, ayrıca Sanat Güneşi Zeki Müren’i barındırmasıyla da Güneş imgesi avında olan Sadi Yazgan için ideal bir mekân olur.

Dersaadet’e dönüşte anlatıdaki çoğulculuk arayışla sağlanmaya çalışılmaktadır. Sadi’nin Galip Dede Tekkesi’nde gerçek/düşsel bir sema gösterisi izlemesi mekânla başlayıp kişilere uzanan güneş imgesi avının sürdürülmesini sağlar. Galip Dede Tekkesi, Şeyh Galip’i de anlatının bir parçası haline getirir. Şeyh Galip, Mevlana’nın gölgesi gibidir, Mevlana ise Şems’in. Romanın en başında yer alan şemsiye motifi Şems-i Tebrizî’ye bağlanır. Bu motif, Kafe Wien’de Orhan Pamuk’un Kara Kitap romanıyla ilişkilendirilir. Kara Kitap’ın temel örüntüsünde de bu üçlü

vardır. Başlangıçta dolaylı olarak bir metinlerarası süreçten söz edilirken kafede, *Kara Kitap* tartışmaları yapan genç grup bu metinlerarasılığı açığa çıkarır. Sadi Yazgan gruptaki sarışın kızı Güneş’e benzetir. Onları takip etmeye çalışır ancak grup taksiiye biner ve gider. Sadi’nin elinde kalan sadece bir plaka numarasıdır. Plakayı araştırdığında ise aracın kaza yaptığını öğrenir. Hastaneye gider ve Güneş olduğunu düşündüğü kızın ölmemiş olduğunu öğrenir. Ama her tarafı sargılar içinde bir mumya gibidir. Doğru ya da yanlış gerçek hep örtünmekte kendini saklamaktadır. Artık bir bilim adamı olarak da gerçeği sorgular olmuştur: “Gerçek, özel bir hastane odasının steril beyaz çarşafı arasında hiç kımıldamadan adeta ölü gibi yatıp duruyordu. Gerçek, kendi başına hiçbir hayal gücü ve hiçbir espri içermiyordu. Gerçek istemediği şeydi” (Kırkoğlu, 2004: 360). Çok geçmeden Güneş zannettiği Elif Ergene ölür.

Güneş’i bir başka güneş kültürünün merkezinde (Güneş’in memleketinde) Ankara’da aramaya karar verir. Yeni bir yolculuk başlar, Etilerin yaşadığı ve Hitit Güneşi’nin parladığı topraklara. Yolculuğu trenle yapacaktır. Çünkü “Tren, içe doğru yörünge değiştirmenin en iyi aracıydı” (Kırkoğlu, 2004: 396). Tren biçimsel yapısı dolayısıyla tünel; tünel ise iki taraf arasında geçişi sağlayan Araf’ı simgelemektedir. Yapılan tren yolculuğu düşle gerçeklik çizgisinde; ölümle yaşam arasında sürdürülmektedir. Dante’nin Araf’ında gibi sürdürülür. Yaşam, ölüme yaklaşmanın somut öğeleriyle karşımıza çıkarken; ölüm sorgulamanın alanını oluşturur. Ölmeden önce ölecek gerekli olgunluğa erişmekti belki de sunulmak istenen. Bir taraftan Ankara uzamında Güneş’i arayışı devam ederken diğer taraftan Araf mahkemesi tarafından “Dilinin tekvin noktasına geri dönme”ye mahkûm edilir (Kırkoğlu, 2004: 407). Bütün kuralları bir oyun şeklinde düzenlenen bu ceza bir dilbilimcinin dilin kaynağına ulaşmasına yardımcı olacaktır. Ulaşılan noktada ise Güneş vardır. Cezanın son yönergesi şöyledir: “İlk harfi yumuşak G olan sözcükleri kullanarak bir aşk öyküsü yazınız. Normal G’yi sadece bir özel ad olarak kullanabilirsiniz.” (Kırkoğlu, 2004: 507)

4. Sonuç

Dil Kayması’na genel olarak bakıldığında, olay örgüsü dilbilim doçenti Sadi Yazgan’ın etrafında geliştirilen ve dile odaklanan bir anlatıdır. Dil, sınırlı sayılardaki seslerden sonsuza uzanan anlam evrenini oluşturabilen bir sistemdir. Edebiyat da binlerce yıldır bu anlamın değişik deneyim ve kullanımlarını okura aktarma aracı olmuştur. Dilin doğasından kaynaklanan bu farklı anlatma isteği postmodernist yazarların elinde bir oyuna dönüşmüştür. Serdar Rifat da dile postmodernistler gibi bir

yaratım alanı olarak yaklaşır. Dil roman boyunca bir taraftan bir anlatım aracı olarak kullanılırken bir taraftan da anlatının kendisi haline gelir. Dilbilimcinin hikâyesi aynı zamanda dilin de hikâyesi olur. Yazar, dilden hareketle, üst-dilden üst-kurmacaya uzanan bir metin kurgusu oluşturmuştur.

Dil Kayması'nın kurgusunda aynı izlek doğrultusunda bir araya getirilen farklı türden metinlerin montajından yararlanılmıştır. Romanın kurgusunda edebî olan ve olmayan metinler yer alır: Türk Dil Kurumu'nun oturma tutanaklarından -ya da kozmolojik bir kitaptan- Kara Kitap'a kadar farklı türlerden metinler romanın bir parçası haline gelebilmektedir. Farklı türlerdeki metinler aracılığıyla metinlerarası anlam ilişkileriyle de postmodern bir anlatı oluşturulmuştur.

Postmodern tarzın en önemli özelliklerinden birini de şiirselleşen roman oluşturmaktadır. Romanın şiirselleşmesi imge odaklı bir kurgu ile gerçekleştirilir. Dil Kayması da “Güneş” imgesi etrafında oluşturulan bir metindir. Güneş, roman boyunca farklı anlam ve örüntüler içinde kurgunun bir parçası haline getirilir. Bu imge etrafında bir arayış (polisiye) izleği içinde anlatı tamamlanır.

Uzun yıllar çeviri ve eleştirileriyle edebiyatımıza katkı sağlayan Serdar Rifat sağlam bir kurgu ve dille karşımıza çıkmaktadır. İkinci romanı olan Dil Kayması'nda gerek diğer metinlerin arasında dolaşmanın verdiği olgunluğu, gerekse dilin mucizeviliğinin farkına vararak yer yer şiirselleştirdiği metinlerle usta işi bir eser ortaya koymuştur. Sonuç olarak Dil Kayması adlı romanda postmodernist edebiyat anlayışının birçok özelliğine yer verilmiştir.

Kaynakça:

- ARGUNŞAH, H. (2016). *Tarih ve Roman*. İstanbul, Kesit Yayınları.
- ECEVİT, Y. (1996). *Orhan Pamuk'u Okumak*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- ECEVİT, Y. (2001). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ELİUZ, Ü. (2016). *Oyunda Oyun Postmodern Roman*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- EMRE, İ. (2006). *Postmodernizm ve Edebiyat*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- KARAAĞAÇ, G. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Ankara: AKDITYK Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KIRKOĞLU, S. R. (2004). *Dil Kayması*, İstanbul: Donkişot Yayınları.

KOÇAKOĞLU, B. (2012). *Anlamsızlığın Anlamı Postmodernizm*, Ankara: Hece Yayınları

LYNTON, N. (2009). *Modern Sanatın Öyküsü*, (Çev: Sadi Öziş, Cevat Çapan) İstanbul: Remzi Kitabevi.

MURPHY, J. W. (2000). *Postmodern Sosyal Analiz ve Postmodern Eleştiri*, (Çev: Hüsamettin Arslan). İstanbul: Paradigma Yayınları

ONAY, A. T. (1992). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Ankara: T DVY.

PALA, İ. (1991). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yay.

PARLA, J. (2000). *Don Kisot'tan Bugüne Roman*, İstanbul: İletişim yayınları.

PAZ, O. (1993). *Modern İnsan ve Edebiyat*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

ROSENAU, P.M. (2004). *Post-modernizm ve Toplum Bilimleri*.(Çev: Tuncay Birkan). Ankara: Bilim Sanat Yayınları.

SAĞLIK, Ş. (2017). “Postmodernizmin Modern Türk Edebiyatındaki Üç Hali”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE Dergisi, Özel Sayı 2-1

SAZYEK, H. (2010). “Türk Romanında Postmodernist yöntemler ve Yönelimler” *Hece - Türk Romanı Özel Sayısı*, 65/66/67.

ŞAYLAN, G. (2002). *Postmodernizm*, Ankara: İmge Kitabevi.

YAVUZ, H. (2003). *Kara Güneş*, İstanbul: Can Yayınları.

YILDIRIM, A. ve Şimşek, H. (2006). *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.